

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ואתחנן
אב ה'תשע"ו ב'שכ"ז
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

כיצד מסיימים את מזמור לדוד אליך וגו', הנאמר לאחר מזמור שיר ליום השבת בתפילת מנחה של-שבת, במלים "מכל צרותיו".

מדוע אומרים כל ישראל וכו' לפני מזמור אודה י"י בכל לבב וגו' בתפילת מנחה של שבת, ומדוע אומרים זאת גם בשחרית לפני פיטום הקטורת.

בעניין חלב וגבינה וחמאה של נכרים, עניין התרחקות מן הגויים, תשובת הרמב"ם בכת"י שהתגלתה לאחרונה, ולפי זה הבנת דברי מהרי"ץ זיע"א בתשובתו הידועה בעניין חוזר וניעור בפסח לגבי חמאת גויים.

מדור "דקדוקי תורה" על חומש דברים.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 488

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 364

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

צרותיו? לדבר על הצרות, ביום שבת? אמנם, בחלק מן המזמור, מדובר על כך, כגון 'חטאת נעורי ופשעי', וכן 'ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאותי', אבל סיוס המזמור, הפריע לי ביותר. 'פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו'. ביום שבת, לדבר על הצרות?

בשלמא לפי מנהג הקדמונים, אשר היו אומרים את כל 'סדר היום' בתפילת המנחה, הדבר נחא. הרי בימות החול, אומרים את סדר היום, בתפילת שחרית. דהיינו, לאחר תפילת שמונה עשרה, אומרים קדיש, ולאחר מכן אומרים והוא רחום וגו', אשרי יושבי וגו', תהלה לדוד וגו', ובא לציון וכו', מזמור שיר של יום, מזמור לדוד אליך וגו', אמר רבי אלעזר וכו'. אבל ביום שבת, אומרים את סדר היום, בתפילת המנחה. כמבואר בארחות חיים, ובכל בו. הראשונים אומרים, כי כיון שביום שבת בבוקר, התפילה היא ארוכה, יש גם את קריאת הפרשה וההפטרה, קשה הדבר על הזקנים והחולים, העבירו לומר זאת בתפילת המנחה. ממילא מובן, שהעבירו את הכל, 'קומפלט'. העבירו את כל סדר היום, מתפילת שחרית, לתפילת המנחה. מהפסוק 'זהו רחום', בעצם ביום שבת איננו אומרים 'זהו רחום', אלא אנו מתחילים בפסוק 'וי הושיעה', וממשיכים 'ובא לציון' ושיר של יום, ומזמור לדוד אליך וגו', אמר רבי אלעזר וכו'. העבירו זאת לכאן. וממילא מסיימים בסוף, כי כל העמים וגו'.

אבל בדורות האחרונים, שכבר הורידו בתפילת מנחה, את פסקת אמר רבי אלעזר וכו', כיון שכבר נהגו לומר זאת לאחר תפילת מוסף.

שאלה מהקהל: מה הפירוש 'הורידו'? תשובת מרן שליט"א: השמיטו זאת. במקום לומר זאת בתפילת מנחה, אומרים זאת לאחר תפילת מוסף. דהיינו, את פסקת אין כאלהינו וכו', אומרים בשחרית, לאחר תפילת מוסף.

השיעור מוקדש, לרפואת מרת שירן בת אברהם שתחי', אשת ידידנו הרב אוהד נהרי יצ"ו. המקום ברוך הוא ישלח לה רפואה שלימה בתוך שאר כל חולי עמו ישראל, ויעמידה מחליה לחיים טובים ולשלום, ויחזקה ויאמצה בקו הבריאות, ויזכה ללידה קלה, אכ"ר.

כיצד מסיימים את מזמור לדוד אליך וגו', הנאמר לאחר מזמור שיר ליום השבת בתפילת מנחה של-שבת, במלים "מכל צרותיו".

במשך שנים רבות, היה קשה לי, כיצד במנחה של-שבת, לאחר שאנו אומרים מזמור שיר ליום השבת וגו', לדוד אליך י"י נפשי אשא וגו', לפני הקדיש, אנחנו מסיימים במלים, פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו וְתִהְיֶה כִּהְיֶה כ"ב.

כידוע, עפ"י מהרי"ץ זיע"א, צריך לומר את מזמור 'לדוד אליך', לאחר 'ובא לציון' ו'שיר של יום'. וכך אנחנו נוהגים, גם כאן בבית המדרש פעולת צדיק ב"ב. אמנם ישנם כאלה, שאינם נוהגים לומר זאת, אפילו שהם מתפללים בנוסח בלדי. בנוסח שאמי, לא אומרים כלל ועיקר את מזמור 'לדוד אליך', לא בשבת ולא ביום טוב. כיון שאצלם, המזמור הזה הוא 'נפילת פנים', לכן הם הורידו זאת. אבל בנוסח בלדי, אומרים באופן קבוע, את המזמור 'לדוד אליך', לאחר כל שיר של יום. גם בספר תהלים, מזמור לדוד אליך וגו', הוא לאחר מזמור שיר של יום הראשון, דהיינו לדוד מזמור ליי"י הארץ ומלואה וגו'. וישנה סיבה, מדוע קשרו את מזמור לדוד אליך, לאמרו לאחר כל שיר של יום, להיות צמוד אחריו. ממילא ה"ה בתפילת מנחה של שבת, אנחנו אומרים את מזמור שיר ליום השבת, לאחר 'ובא לציון', ולאחר מכן אומרים מזמור לדוד אליך.

תמיד היה קשה לי, כיצד אנחנו מסיימים במלים, 'פדה אלהים את ישראל מכל

מדברים רק על זמן המנחה של שבת, שזהו כבר סוף היום, אלא על כל השבתות שיבואו עלינו לטובה. ממילא, הדבר מתאים במיוחד, ליום השבת.

מדוע אומרים כל ישראל וכו' לפני מזמור אודה י"י בכל לבב וגו' בתפילת מנחה של שבת, ומדוע אומרים זאת גם בשחרית לפני פיטום הקטורת.

לפי־זה גם נתיישב לי העניין, מדוע אנחנו אומרים 'כל ישראל יש להם חלק וכו', לפני המזמור הללויה אודה י"י בכל לבב וגו'. הדבר לא נמצא, בנוסחאות האחרות, אלא רק בנוסח התכאליל. בעבר היה לי תירוץ דחוק על כך, מה שייך לומר לאחר תפילת מנחה וצדקתך וכו', את המשנה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו'.

הערה מהקהל: מרן שליט"א כתב בהקדמה לפרקי אבות 'מילי דאבות', שבעבר היה נהוג לקרוא פרקי אבות בכל שבת לאחר תפילת מנחה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אם המדובר בין פסח לעצרת, שנוהגים לומר פרקי אבות, אזי הדבר מצויין. אבל בדורות הראשונים היה מנהג, כבר הגאונים מזכירים זאת, לקרוא פרק ראשון של מסכת אבות בכל שבת. ובסופו של דבר, המנהג השתנה, כיון שממילא כבר נהגו לקרוא מסכת אבות בין פסח לעצרת, לכן ביטלו זאת, וקוראים מסכת אבות רק בין פסח לעצרת. ישנם כאלה, הממשיכים לקרוא מסכת אבות גם לאחר עצרת, בפרט מתוך אלו הקוראים זאת עם הפירושים, אבל המנהג העיקרי הוא כפי שמהרי"ץ אומר וע"ח ח"א דף ק"צ, שקוראים זאת בין פסח לשבועות. זהו הזמן העיקרי. אם כן, אמירת המשנה כל ישראל יש להם חלק וכו', נשארה כשריד וזכר למנהג הקדמונים, שהיו אומרים כעת פרקי אבות. זהו תירוץ דחוק. אבל כאשר מתבוננים

אבל הקדמונים, היו אומרים זאת בתפילת מנחה. לכן, השתנה הסדר. ועוד מלפני זמנו של מהרי"ץ זיע"א, עשו פשרה. את מזמור לדוד אליך וגו', אומרים בתפילת מנחה, כיון שהדבר שייך לשיר של יום. אבל את אין כאלהינו וכו', אמר רבי אלעזר וכו', אומרים בבוקר, אחרי תפילת מוסף. דהיינו, כיון שהם לקחו את הסדר של־ספרדים, שהוסיפו מהם אז גם את פיטום הקטורת, הם העבירו זאת לשחרית, וממילא יצא שהסיום נשתנה. א"כ, אנחנו חותמים במלים, 'פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו'. וזה נהיה כביכול, דבר חדש. אבל לכאורה, הרי הכל הולך אחר החיתום. וכי זה ראוי?

ברם, לפי מה שדיברנו לפני כמה שיעורים [מוצש"ק מטות ה'תשע"ז], הדבר ממש הפלא ופלא. בשבת הזאת, השם ברוך הוא האיר את עיני, לגבי העניין הזה.

הסברנו בזמנו, מהי הסיבה לכך, שאנחנו אומרים 'ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו', ודוקא בתפילת המנחה. כעת זה מצויין. הדברים ממש מכוונים. שאלנו אז, למה תיקנו לומר כך, 'ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו?' וכי רק בשבת, לא תהיה צרה ויגון? ומה עם ימות החול? אלא מאי, כאשר מתחילה צרה ויגון ביום שבת, הדבר מסוכן ביותר. מי שנהיה חולה ביום שבת, רחמנא ליצלן, הדבר קשה מאד. וכפי שאמרנו אז, ה"ה לגבי כל הצרות. לכן אנו מבקשים על כך, באופן מיוחד.

ממילא הדבר יפה מאד, אנחנו מסיימים במלים 'פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו', זאת תפילה מיוחדת ליום השבת, כי אנחנו מבקשים מהקב"ה, שיציל ויושיע אותנו מכל הצרות, ובפרט בעת ובעונה הזאת, דהיינו ביום שבת. אמנם, אומרים זאת בתפילת מנחה, אבל לאו דוקא במנחה, שהרי אנו אומרים זאת גם ב'רצה והחליצנו', ובברכת המזון. ובעצם איננו

יותר, ברוך ה', מוצאים כי העניין בטוב טעם ודעת.

הרי גם בשבת בבוקר, לאחר מוסף, אנו פותחים ואומרים 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו'. לכאורה, מה זה קשור ליום שבת?

התשובה היא, כיון שהשבת, היא מעין עולם הבא. כדאיתא בברכות דף נ"ז ע"ב, ובמקומות נוספים.

אם כן יוצא, כי הדברים הללו, הם במדה ובמשקל ובמשורה. כל דבר, ניתקן בהשכל ובדעת ובינה.

ממילא, גם לדבר הזה, ישנו טעם כעיקר.

אמרתי את הדברים כעת, כיון שהם נתחדשו לי בשבת הזאת. לכן פתחתי את השיעור עם החידוש הזה, לאור מה שדיברנו בעבר. כנראה שיש סייעתא דשמיא בזכות הרבים, ובזכות השיעורים, שהדברים מצטרפים ביחד, והעניינים מאירים ומזהירים.

בעניין חלב וגבינה וחמאה של נכרים, עניין התרחקות מן הגויים, תשובת הרמב"ם בכת"י שהתגלתה לאחרונה, ולפי זה הבנת דברי מהרי"ץ זיע"א בתשובתו הידועה בעניין חוזר וניעור בפסח לגבי חמאת גויים.

אנחנו לאחר תשעה באב, עם ישראל נמצא בגלות בין הגויים, וצריך לעשות הרחקה מאומות העולם. כנראה, בדורות הראשונים, כאשר עם ישראל היה בארצו, לא היה צריך זאת כל כך. הגם שהיו באים גויים לארץ ישראל, אבל ישנו הבדל, בין כאשר ישנם יהודים מועטים הנמצאים בתוך הגויים, שצריך להתרחק מהם ביותר.

כידוע, יש מגדולי התורה בזמנינו שנתנו עצה, לאותם המקומות אשר בעוה"ר ישנה שם התבוללות, כגון בארצות הברית. כתבו זאת בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל. כי על אף שכידוע

האשכנזים קצת מקילים בעניין בישולי גויים, הם סומכים על כך שהישראל ידליק את האש, לא כהספרדים הנוהגים להחמיר כדעת מרן, שצריך שהישראל גם יניח זאת על האש. אבל כיון שעניין בישולי גויים בא להרחיק מאומות העולם, לכן הציעו שבאותם המקומות גם האשכנזים ישתדלו להתנהג בעניין זה, כפי חומרת הספרדים. בכדי שיהיה מרחק, בין היהודי לבין הגוי. עניין האוכל, יוצר קירבה גדולה לגימה.

אחד מן הדברים, זהו עניין חלב נכרים.

בעז"ה, ברצוני לברר את עניין מן השורש, כיון שבעניין זה, זכינו ל'תורה חדשה'. זהו ממש יום בשורה ללומדי התורה, שנתגלתה לנו תשובה חדשה של רבינו הרמב"ם, אשר לא שזפתה עין אדם עד זמנינו.

בכדי שהדברים יהיו ברורים, נקדים את ההלכה בעניין זה.

האמת היא, כי אי אפשר להיכנס כעת לכל פרטי הפרטים, אלו מים שאין להם סוף, יש על כך אריכות גדולה בראשונים ובאחרונים. אבל פחות או יותר נאמר את היסודות, בעניין חלב של גוי, וגבינה של גוי, וחמאה של גוי.

מקורות ויסודות עניין זה, הם במשנה ובגמרא במסכת עבודה זרה [דף כ"ט ע"ב], שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו, מפני מה אסרו גבינות גויים? אמר לו, מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה וכו'. הגמרא דנה על כך באריכות.

רבינו הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות מאכלות אסורות, מסדר את העניין, כדרכו בקודש, דבר דבור על אפניו. הוא כותב [בהלכה י"ב] כך, חלב בהמה טמאה, אינו נקפה ועומד, כחלב הטהורה. ישנו הבדל, בין חלב של בהמה טהורה, לבין חלב של בהמה טמאה. החלב של בהמה טהורה, יכול להיות קפוי,

שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן שהיא נבילה. כלומר, בזמן חכמי המשנה, ראו שהגויים עושים גבינה, ומגבנים אותה ע"י ששמים אותה בעור קיבת הבהמה שלהם, שהן נבילות. והכלל הוא, שדבר המעמיד, אפילו באלף לא בטיל. לכן, כיון שהדבר המעמיד עשוי מן הנבילה, הדבר אוסר את גבינת הגוי.

ממשיך הרמב"ם ואומר, ואם תאמר, והלא עור הקיבה דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו, ולמה לא יבטל במיעוטו? מפני שהוא המעמיד הגבינה. והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד, הרי הכל אסור כמו שיתבאר.

ובהלכה י"ד, אומר הרמב"ם כך, גבינה שמעמידין אותה הגויים בעשבים או במי פירות, כגון שרף התאנים, והרי הן ניכרין בגבינה וכו'. מה הדין, כאשר ישנה הוכחה וראיה, שלא העמידו את הגבינה, בעור קיבת נבילה? כגון, כאשר רואים בגבינה ציצים ופרחים. דהיינו, העמידו את הגבינה בדבר אחר. לכאורה הייתי חושב, כי אולי הדבר מותר, כיון שאני רואה כי הגבינה הזאת היא שונה. אבל, הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה. הרמב"ם מדייק, כי זאת אינה הסכמת כל הגאונים, אלא 'מקצת הגאונים'. והכסף משנה מדייק מדברי הרמב"ם, כי כיון שאינו מביא את הדעה ההפוכה, משמע כי גם הרמב"ם סובר כמותם, לאסור את הדבר. והסיבה היא, שכבר גזרו על כל גבינת הגויים, בין שהעמידוה בדבר אסור, בין שהעמידוה בדבר המותר, גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור. חז"ל אסרו גבינה של גויים, ולא חילקו ביניהם. נכון שלפעמים יכול להיות שהדבר מותר מעיקר הדין, אבל כיון שאפשר להיות בכך טעיות, לכן גזרו על הכל. ממילא, אפילו שישנה ראיה מוחשית, בגבינה הנמצאת לפניך, בכל זאת לא הקילו בכך.

דהיינו נקדש ועומד, וזה נהיה גבינה. אבל חלב של בהמה טמאה, אי אפשר לגבנו, כי הוא לא יצטבר ויתאסף. ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה, כשתעמיד אותו, יעמוד חלב הטהורה, ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה. לא יכולה להיות טעות, לגבי הדבר הזה, כי אפילו אם הגוי יערב אותו, על ידי ההעמדה, אפשר יהיה להבחין ביניהם.

ממשיך הרמב"ם [בהלכה י"ג] ואומר, ומפני זה יתן הדין, שכל חלב הנמצא ביד הגוי, אסור, שמא יערב בו חלב בהמה טמאה. וגבינת הגוי מותרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן.

נקדים לכך את דברי הגמרא, האומרת כי למעשה ישנו הבדל בצבע החלב, בין חלב בהמה טהורה, לבין חלב בהמה טמאה. חלב בהמה טהורה, הוא בצבע לבן. וחלב בהמה טמאה, הוא בצבע ירוק. א"כ, אפשר להבחין לפי הצבע. אבל החשש הוא, שהגוי לא יערב כמות גדולה, ואז לא יהיה ניתן להבחין בכך. כיון שהוא יערב רק מעט, הדבר לא יהיה מורגש.

שאלה מהקהל: החלב בצבע ירוק? תשובת מרן שליט"א: כך כתוב. כנראה הכוונה היא, לצבע צהוב. לא ראיתי זאת, אבל כך כתוב בגמרא. שזה חיוור, דהיינו לבן, וזה ירוק. ואני מבין שכך קראו לצהוב, ונע"ע לקמן בשיעור מוצש"ק פרשת עקב ומוצש"ק ראה היתשע"ו.

אומר הרמב"ם, כי הדין צריך להיות כך. אם אתה קונה חלב מן הגוי, אינך יכול לדעת, כי אולי בתערובת החלב שאתה קונה ממנו, אולי מעורב בו חלב טמא. לכן, הדבר אסור. אבל אם אתה לוקח ממנו גבינה, הדבר צריך להיות מותר. כיון שאי אפשר לעשות גבינה מחלב טמא.

ממשיך הרמב"ם ואומר, אבל בימי חכמי משנה, גזרו על גבינת הגוי ואסרום, מפני

מעורב עם החמאה, כדי שיבטל במיעוטו. וכל חלב שלהן, חוששין לו, שמא עירבו בו חלב בהמה טמאה. ישנם קצת גאונים הסוברים, כי ישנו חשש של צחצוחי חלב.

יש לכך מקור, בגמרא מסכת עבודה זרה ודף ל"ה ע"א, שם הדבר מובא דוקא לגבי גבינה, אבל הרמב"ם מביא זאת לגבי חמאה. הגמרא שם אומרת כך, אמר רבי חנינא, לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב.

ובהמשך, הגמרא [שם ע"ב] אומרת, חלב, למאי נחוש לה? אי משום איחלופי, טהור חיוור, טמא ירוק. ואי משום איערובי, ניקום. דאמר מר, חלב טהור, עומד. חלב טמא, אינו עומד. הלא אפשר לראות, האם החלב עומד, או שלא? והגמרא אומרת בסוף, אפילו תימא דקבעי לה לגבינה, איכא דקאי ביני אטפי. כלומר, אפילו שעושים מכך גבינה, ישנו חשש שהחלב הטמא לא יתערב עם הכל, אלא יעמוד 'ביני טפי', או 'ביני אטפי'. תכף נראה, שהרמב"ם גורס 'ביני אטאפי'. פירוש המלה הוא, אמר רש"י, בתוך הגומות שבגבינה. דהיינו, ישנם חלקים בגבינה, אשר אינם מתערבים. לא הכל מתערב, אלא ישנם גומות, ובתוכם נשאר חלב טמא, והחלב הזה לא נתערבב. זהו פירוש המלה, 'צחצוחי חלב'. לכן חז"ל אסרו, את חמאת הגוי. כך לפי אותם גאונים, האוסרים זאת.

א"כ, יוצא כך. לגבי חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, הדבר אסור לפי כל הדעות. לגבי גבינה, גזרו על כך חכמי המשנה. ולגבי חמאה, ישנה מחלוקת בעניין זה.

אבל אומר הרמב"ם, כי ישנו פתרון לכך. דהיינו, אפשר להתיר את החמאה, אפילו לפי האוסרים אותה, ע"י שתבשל את החמאה. כי אם תבשל אותה, החשש איסור יהיה ניתק, הוא יעלם בבישול, והדבר מתיר את החמאה. זהו חידוש, של רבינו הרמב"ם.

ובהלכה ט"ו, כותב הרמב"ם כך, האוכל גבינת הגויים, או חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, מכין אותו מכת מרדות. כיון שזהו איסור מדרבנן, או חשש איסור דרבנן. הרי לא ראית את הגוי, כאשר הוא חולב. לא ניכנס כעת, לכל פרטי עניין זה. הרמב"ם מסביר זאת אח"כ, בהלכה י"ז, כי כאשר היהודי נמצא שם, ויכול לראות זאת, אפילו שהוא יושב, אבל הגוי מפחד, שמא היהודי יראה אותו. אם אתה רואה, שהגוי חולב בהמה טהורה, אזי הדבר בסדר. והפוסקים אומרים, שצריך לבדוק את הכלי מראש, כי על אף שהיהודי רואה מאיזה בהמה הגוי חולב, אבל מי אמר שהכלי הוא נקי, אולי נשאר שם איזה דבר אסור, שהיה שם מלפני כן. לכן, צריך גם לדעת, שהכלים הם נקיים. בכל אופן, אם היהודי לא ראה את הגוי חולב, מי ששותה את החלב הזה, או את גבינת הגויים, מכין אותו מכת מרדות, הוא נענש על כך, כיון שזהו איסור מדרבנן.

עד כאן, דיברנו לגבי חלב ולגבי גבינה. מה הדין, לגבי חמאה?

ממשיך ואומר הרמב"ם [שם] כך, החמאה של גויים, מקצת הגאונים התירוה. דין חמאת גויים, אינו כדין גבינת גויים. עניין חמאת גויים, לא נכלל בגזירה של גבינה. זהו עניין אחר. ישנו הבדל ביניהם. לגבי גבינה, חז"ל אסרו זאת. אבל חז"ל לא דיברו, לגבי חמאה. לכן, מקצת גאונים אומרים, שהדבר מותר. והסיבה היא, שהרי לא גזרו על החמאה. הרי את החמאה, הם לא מעמידים בעור קיבת נבילה, לכן הדבר מותר. אי אפשר לומר, שזאת גזירה כללית. לגבי חמאה, זהו עניין אחר, והדבר לא נכלל בגזירה הזאת. וחלב הטמאה אינו עומד. ואם החלב נהיה חמאה, הדבר סימן כי זה עשוי מהחלב של בהמה טהורה. ומקצת הגאונים אסרוה, מפני צחצוחי חלב שישאר בה. שהרי הקום שבחמאה, אינו

תשובת מרן שליט"א: אכן. בעל אגרות משה, התיר זאת. גם החזון איש, קצת מצדד בכך. לדבריו, כיון שישנו פיקוח ממשלתי, על ייצור החלב, והם מענישים את מי שמכניס חלב אחר.

הערה מהקהל: רק באמריקה, מענישים על כך, אבל לא כאן בא"י.

תשובת מרן שליט"א: אין הכי נמי. המדובר לגבי המדינות, אשר מענישים על כך.

בכל אופן, בינתיים אנחנו מדברים, על זמן הגמרא והרמב"ם.

הרמב"ם אומר כך, כי אם אתה קונה מן הגוי חמאה, שהיא כבר מבושלת, הדבר אסור משום גיעולי גויים. דהיינו, כאשר הגוי בישל את החמאה, מי יודע באיזה כלים הוא בישל, ומה הוא עירב עם החמאה.

הראב"ד [מובא במגיד משנה שם] צועק חמס, על דברי הרמב"ם הללו. וז"ל, אמר אברהם, הכל הבל ורעות רוח. שכל האיסורין הנוהגין בגבינה, נוהגין בחמאה. ומה שהלך האיסור ונתמעט ונתבטל, כמה מכוער הדבר, שנסתלק מהם חשש איסור מפני ביטולו ברוב. לראב"ד ישנה גישה אחרת, לגבי כל הנושא הזה. בסדר, גם אם נאמר שאתה – הרמב"ם – צודק, מן הבחינה ההלכתית הדבר בטל ברוב. אבל זהו דבר מכוער, לקחת מן הגויים ולסמוך על ביטול ברוב.

גם בהשגה לפני כן, הראב"ד כותב כך לגבי דברי הרמב"ם, בעניין שגזרו חכמי המשנה. שיטת הראב"ד, ועוד כמה ראשונים, שכאשר המדובר לגבי גויים, אל תדבר על 'ביטולים'. דיני ה'ביטולים', הם רק באופן פנימי, לגבי היהודים. אבל לגבי גויים, לא מתייחסים ל'ביטולים'. כי מן הגויים, צריכים להתרחק. זהו כפי שאמרנו מקודם. חושבני, כי הם רצו לעשות הרחקה גדולה, להרחיק ולהבדיל את ישראל מן העמים. אפילו שמצד הדין הדבר

כך כותב הרמב"ם [בהלכה ט"ז], יראה לי שאם לקח חמאה מן הגויים ובישלה וכו'. אם הגוי בישל את החמאה, אכן זאת בעיא. אבל אם אתה היהודי בישלת את החמאה, הרי אתה יודע מה בישלת. עד שהלכו להן צחצוחי חלב, דהיינו, אם הוא בישל את החמאה, עד שרואים כי צחצוחי החלב אינם ניכרים, הרי זו מותרת. יש רק את השמנונית, רואים שזאת חמאה נקיה, בלי תערובת חלב שעדיין נשאר. שאם תאמר נתערבו עמן ונתבשלו כולן, בטלו במיעוטם. אבל החמאה שבישלו אותה גויים, אסורה משום גיעולי גויים, כמו שיתבאר. אם תאמר, אולי הבישול לא התיך זאת, אלא שזה נתערב ביחד. אומר הרמב"ם, גם אם אכן הדבר כך, הדבר בטל בששים.

שאלה מהקהל: איך אפשר לדעת זאת, כאשר האדם קונה חלב או גבינה או חמאה, בסופרמרקט וכדומה?

תשובת מרן שליט"א: היום בזמנינו, הכל אסור, אם הדבר בלי הכשר. בגלל כל השיכלולים שישנם כיום, יכול להיות אפילו ששישמו בו שומן חזיר, רחמנא ליצלן.

שאלה מהקהל: אני מדבר על בני ברק? תשובת מרן שליט"א: לא משנה היכן, העיקר הוא, שיהיה על כך הכשר טוב. היום בזמנינו, צריך הכשר אחראי, על כל דבר. בהמשך נדבר בעז"ה לגבי זמנינו, בעניין חלב של גויים, או אבקת חלב של נכרים. ישנם הרבה מוצרים, שיש עליהם הכשרים טובים, אבל הם כותבים, כי הדבר מכיל חלב נכרים. לפעמים נפק"מ, אם זה לצורך תינוקות. ישנם כל מיני מאכלים, שצריך את זאת, ואין תחליף לכך. ישנן מחלות מסויימות, שצריכים בדוקא את התרופה הזאת, המכילה חלב נכרים, או אבקת חלב נכרי.

הערה מהקהל: הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, התיר אבקת חלב נכרי.

אבל הנני אומר זאת רק מבחינה רעיונית, שבנדון דידן, הרמב"ם לקח את חמאת הגויים, ואמר כי אם הלכו צחצוחי החלב, הדבר מותר. אני אבשל אתכם. אבל הראב"ד אומר, לא, זהו דבר מכוער.

שאלה מהקהל: גם בדיעבד?

תשובת מרן שליט"א: אתה מדבר מצד הלכה, או על הרעיון? דיברתי כעת, על הבחינה ההלכתית, ועל הבחינה ההשקפתית. הכנסתי כאן בדרך אגב, כי כנראה ישנו כאן איזה עניין השקפתי. זאת זוית אחרת. בכל אופן, לפי דעת הראב"ד, אפילו בדיעבד, הדבר לא יעזור.

הרי בעצם, ישנה כאן שאלה. כיצד הרמב"ם אומר, שאם לקחת חמאה מן הגויים ובישלת אותה, והלכו צחצוחי החלב, הדבר מותר? הלא ישנו כלל, שאין מבטלין איסור לכתחילה? התשובה לכך היא, נכון שאין מבטלין איסור לכתחילה, אבל וכי ניקח את החמאה לגוי בכדי שהוא יבשל אותה?

הערה מהקהל: מיקלא קלי איסורא. זה כמו במסכת ביצה, עם הדקל, שמוסיפים עליו. גם שם הרמב"ם אמר שאין מבטלין איסור לכתחילה, זה מקלא קלי. וגם כאן, זה אותו הדבר.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. נכון. והמקור בגמרא ביצה דף ד' ע"ב.

העניין של אין מבטלין איסור לכתחילה, הוא כאשר ישנו איסור שאין ששים כנגדו, ואתה רוצה להביא ולהוסיף היתר, בכדי שהאיסור יתבטל. אבל בנ"ד, לא בכך המדובר. אלא המדובר הוא, למסמס את האיסור. יתירה מכך, לכאורה, מי אמר שישנו בכלל איסור? זהו תירוץ נוסף. אבל גם אם נאמר שישנו כאן איסור, הרי שהבישול יתיך אותו. זה לא שאני הרביתי עליו היתר, ומיעטתי את האיסור, שעל

מותר, אבל צריך לשמור מרחק, להבדיל בין הקודש ובין החול, בכדי שח"ו לא יהיו נזקים מן החיבור הזה.

כאשר קראתי את ההלכה הזאת, חשבתי כי חוץ מן ההלכה כפשוטה, אפשר כי ישנו כאן בעצם גם הבדל רעיוני.

כידוע, הרמב"ם היה אחד מגדולי ענקי ישראל. איננו יכולים, לדבר על הרמב"ם. אבל בכל זאת, ישנו דבר אחד ידוע, אשר לא הסכימו איתו כל גדולי ישראל, וזהו העניין של פילסופיא, דעות חיצוניות וכדומה. הרמב"ם לקח את חכמת יון, בבחינת 'לרקחות ולטבחות ולאפות', והוציא מכך את מה שהוא הוציא. הרמב"ם לקח את החמאה שלהם, ובישל אותה, הוציא ממנה את הטומאה. ולעומת זאת, כל גדולי ישראל, מתנגדים לכך. אל תבטל את האיסורים.

אפשר אולי להוסיף בדרך רמז, אל תקרי חמאה אלא חכמה. לקלוט ממנה את הסולת, ולהשליך את הפסולת.

האמת היא, כי לצערינו, ישנם רבים אשר רצו לחקות את הרמב"ם, והם נכשלו בכך. ראיתי זאת בפירושו של רבינו יוסף בן שושן, על מסכת אבות [פרק שלישי דף פ"ז]. הוא כותב, כי ישנם שהלכו בדרכו של הרמב"ם, למדו ספרי פילסופיא, אבל ההבדל בין הרמב"ם לבינם, הוא כמו ההבדל בין שמים לארץ. והוא אומר, כי הסיבה לכך היא, משום שהרמב"ם בלע הרבה ארס וכדומה, אבל היתה לו אַצְטִמְפָּא חזקה, לכן הוא נותר בצדקותו. אבל אלה אשר חיקו אותו, הם רק טעמו מזה מעט, והלכו לאבדון. הדבר הזיק להם. הרמב"ם, בגלל שהוא היה ענק בשכלו, הוא יכל להבדיל, הוא ידע את מה לקבל ואת מה לרחק, כיצד להתייחס, ולשים כל דבר במקומו, ממילא הדבר לא הזיק לו ליראת שמים. היראת שמים של הרמב"ם, היא מבהילה.

והנה בשבועות האחרונים, הקב"ה האיר את עיני, ומצאתי כתב יד ישן, מלפני ארבע מאות שנה, משנת ה'שע"ז, אנחנו כבר בסוף שנת ה'תשע"ו. זהו כת"י של מהר"ר יוחנן מזרחי זצ"ל, מחבר הספר על הש"ס. יש לו קובץ עם כל מיני עניינים, ובנ"ד הוא כותב כך, והדי גואב [בלשון ערבי. דהיינו בלשון הקודש וזאת תשובת] שאלה להרמב"ם ז"ל על הגבינה וכו'.

חיפשתי בכל הספרים, והנה אף אחד לא הביא את התשובה הזאת, ואפילו לא זכר ממנה. ממש כלום. ועוד מעט תראו, כי ישנה נפק"מ חשובה מאד, מכל התשובה הזאת. לא כתוב, מי שאל את השאלה, אלא מובאת רק התשובה. הכת"י הזה, היה כנראה בגנוזי חכמי תימן, אולי הם אשר שאלו את השאלה, ולכן התשובה הזאת לא נתפרסמה בעולם, אולם הדבר אינו ברור.

שאלה מהקהל: השואל היה חכם תימני? תשובת מרן שליט"א: מסתבר. נראה מדברי התשובה, כי כמה חכמים שאלו על כך, מזה שהרמב"ם עונה להם בלשון רבים. הרי מהר"ר יוחנן מזרחי, היה תימני. כנראה שהשם יוחנן, זהו השם יחיא. הוא עשה מהשם יחיא בלשון ערב, את השם יוחנן בלשון הקודש. אף כי הוא גם עושה, את השם זכריה, כמו שמקובל בדרך כלל.

בכל אופן, הרמב"ם כותב בתשובתו כך, הגבינה והחלב שלגויים, והחמאה שמבשלין אותה וקוראין אותה בלשון ערבי סמ"ן וכו', אצלינו התימנים, רגילים לומר 'סמנה'. אבל כנראה, 'סמנה' זה בלשון יחיד, ו'סמן' זה בלשון רבים. ודאי שלשתן אסורין. ואין איסור שלשתן מטעם אחד והוא משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אסור, כמו שאמר ה"ר יצחק ז"ל, וכך אמר רבינו נסים ז"ל. אלא כל אחד יש לאיסורו טעם בפני עצמו. ואין איסורו

כך נאמר כי אין מבטלין איסור לכתחילה. אלא שכלית את האיסור. זהו תירוץ אחד.

שאלה מהקהל: מה יסוד דברי הרמב"ם שהאיסור נעלם?

תשובת מרן שליט"א: כן. כך גם לשון הכסף משנה שם, שהאיסור מתמסמס ונעלם. ע"י הבישול, החלב מתאדה, ונשארת רק החמאה.

בהגהת הרמ"א [יו"ד סימן קט"ו סעיף ג'] מובא במפורש בשם הבית יוסף כך, מותר לבשלה לכתחילה, כדי שילכו צחצוחי חלב. כותב הכף החיים [שם ס"ק מ"ד], ומה עם 'אין מבטלין איסור לכתחילה'? עונה הכף החיים, ראשית, שמא אין כאן איסור כלל. ועוד, דאין כוונתו לבטל, רק שילכו צחצוחי החלב. הוא מביא עוד כמה אחרונים האומרים כך. ועוד, הטעם משום כשהחמאה ניתך ע"ג האש, השומן צף למעלה, וצחצוחי החלב יורד למטה לשולי הקדרה. הוא אומר כאן פרט נוסף, צריך לדעת כיצד הדבר נעשה. כי כאשר מתיכים את החמאה, השומן צף למעלה, וזאת היא החמאה, ואילו צחצוחי החלב יורדים למטה לשולי הקדירה. ואחר שנצטנן ונקרש החמאה, משליכין צחצוחי החלב לאבדון. זה מתבדל. החלב לבד, והשומן לבד. נמצא, שבישול זה, אינו לבטל האיסור, אלא להפרישו. כמו שמפרישים מנקרי הבשר החלב מן הבשר, שאין זה מבטל איסור, אלא מפריש האיסור מן ההיתר.

הרמב"ם לקח את הפילוסופיא, לקח את הדעות הזרות החיצוניות, והוא ידע לבשל אותם, זה יורד למטה ואת זה נזרוק לאבדון, והדבר שנשאר מותר. והראב"ד אומר, כי זהו דבר מכוער, ואין לעשות כך. וכל חכמי ישראל הסכימו, שהדבר נכון, ולכן הם הרחיקו את הדברים הללו. הרמב"ם נשאר במעמדו, כגדול וקדוש, אבל להלכה ולמעשה, אין ללכת בדרך הזאת.

אמרו, בטל במיעוטו. אין צורך לחשוש לכך, כיון שזה דבר מועט, והוא מתבטל.

ומכל מקום, אף על פי שלא אכלנו חמאת הגוים מעולם, איסור קל הוא עד מאד. ומי שיזהר ממנו, הרי זה משובח. אמנם אנחנו מחמירים לגבי חמאה, אבל זהו איסור מאד קל, כי זהו חשש רחוק. ואם יקח האדם חמאת הגוים ויבשל אותה לעצמו עד שיכלו המים שבין אטיאפי, ודאי שהיא מותרת. אבל החמאה המבושלת שבישלו אותה גוים ומוכרין אותה, אסורה לדברי הכל, משום גיעולי גוים, שמא עירבו בה חלב.

האמת היא, כי בכל שורה מדברי הרמב"ם הללו, ישנם חידושים. אבל אין הזמן כעת, לעמוד עליהם. בעזרת ה', נדפיס זאת בקובץ התורני "דברי חפץ" (קובץ שביעי, תשרי ה'תשע"ז ב'שכ"ח), אשר עומד לראות אור בקרוב בעז"ה, ושם נעמוד על כל פרט ופרט.

ממשיך הרמב"ם וכותב, ואף על פי שהוא פוגם בסוף, משביח הוא בתחלה, וקימא לן משביח ולבסוף פוגם (ו) אסור, כמו שיתבאר לכם מפירוש המשנה שלנו בעבודה זרה [פרק חמישי].

כידוע, ישנו כלל, נותן טעם לפגם, מותר. ונותן טעם לשבח, אסור. לומדים זאת מן הפסוק, לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה [דברים י"ד, כ"א]. אומרים חז"ל [במסכת עבודה זרה דף ס"ז ע"ב], נבילה שהיא ראויה לנכרי, אסורה. ושאינה ראויה לנכרי, מותרת. דהיינו, אם זה פגום, אזי הדבר מותר. זהו הדין, נותן טעם לפגם, מותר. אבל ישנו נדון, מה הדין לגבי 'משביח ולבסוף פוגם', וכן 'פוגם ולבסוף משביח'. אם הדבר נותן טעם לשבח, ברור שהדבר אסור, מן ההתחלה ועד הסוף. אבל אם הדבר משביח ולבסוף פוגם, דהיינו אם לאחר שעובר זמן מסויים זה פוגם, יש על כך נדון בגמרא [שם]. וכן ההיפך, אם

משום חלב שחלבו גוי, אל תחשוב, שהגבינה אסורה בגלל חלב שחלבו גוי, שהרי נתברר שחלב בהמה טמאה אינו מעמיד ואין נעשה ממנו לא גבינה ולא חמאה.

אבל גבינה של-גוים אסורה, מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה, ואין אומרין בו, כנראה ישנה כאן טעות, וצ"ל ולכן אומרים בה, הכל הולך אחר המעמיד. זאת גמרא במסכת שבת [דף ט"ו ע"ב]. ומפני זה גזרו על הגבינה, כמו שנתברר לכם מפירוש המשנה שלנו במסכת עבודה זרה [פרק שני]. הרמב"ם אינו מזכיר, את חיבורו 'משנה תורה'. גם בהמשך, הוא מזכיר רק את פירוש המשנה. מובן מכך, שהתשובה הזאת היא עוד מלפני שחיבר את חיבורו 'משנה תורה'.

וכבר פשט איסור הגבינה בכל ישראל, מזרח ומערב. וכן אתם הזהירו עליה. ואם יבוא אדם לזלזל ולהתיר בה, בר נידוי הוא. הרמב"ם כותב בהלכה, שהאוכל זאת מתחייב מכת מרדות. אבל בזמנינו, כיון שאין מכת מרדות, ממילא אין מה לעשות, אלא רק לנדותו.

אבל החמאה, אין לה זכר בדברי התלמוד כלל. ורוב אנשי מערב וספרד ומקצת צרפת, אוכלין אותה. ומקצת התלמידים נהגו בה איסור. וכן מקצת הגדולים התירוה, ומקצתם אסרוה. ומעולם לא אכלנו אותה, ולא הורינו בה היתר. אומר הרמב"ם, אנחנו בעצמינו לא אכלנו זאת, ואם שאלו אותנו על כך, לא אמרנו היתר. ואלו שהתירוה, נתנו טעם ואמרו, למאי ניחוש לה. אי משום חלב בהמה טמאה, אינו [מעמיד] ואינו נעשה חמאה. החמאה לא נהיית, ע"י חלב בהמה טמאה, כי זה לא מצטבר. ואין כאן עור קיבה כדי שנאסור בשבילו. ואלו שאסרו, אמרו מפני מי החלב שישאר בתוך החמאה בין אטיאפי שלה, שמא מחלב טמאה הוא. והמתירים

במחיר מסויים, והוא יוסיף לה דבר שהוא ביוקר, וימכור את החמאה בזול, הרי שזהו הפסד. לכן, אם חלב הוא יקר, לא צריכים לחשוש שמא הוסיפו אותו לחמאה, כיון שעיי"ב יהיה לו הפסד מזה. לפי שאין חוששין להם שיערבו דבר שדמיו מרובין בדבר שדמיו מועטין. והרי חכמי תלמוד תפסו דרך זו ודנו בה בפירוש, ישנה גמרא מפורשת שכתוב כך, בענין איסור המורים. אמרינן תמן בעבודה זרה [בדף ל"ד ע"ב] קיסטא דמוריסא בלומא, וקיסטא דחמרא בארבעה לומי. כלומר, מדה של מורייס בזוז אחד, וזה בארבע, לכן הסביר [שם בגמרא] רב פפא לרבא, כי משום כך הוא לא חושש, כיון ששם זה היה יקר. רק כעת, שהביאו זאת, צריך לשמור. אבל שם, הם מפסידים. הנה נתברר לכם שהדמים ראייה באיסור זה וכיוצא בו.

ואם תאמר שתהא אסורה מפני הכלי שבישלו בו החמאה, שמא בישלו בו בשר. אינו אוסר, שאין בו טעם בשר ולא אחד מששים. לא חוששים, אולי השתמשו בכלי שהוא אסור. ואין כאן בית מיחוש אלא משום תערובת חלב הקרב, או חלב הכליות בלבד.

ומן הדמים שלחלב ושלחמאה המבושלת אצלכם, תדעו אם יש לחוש לדבר זה, או אין לחוש, על הדרך שאמרנו. אבל משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואיהו אין לחוש, מפני שחלב בהמה טמאה אינו מעמיד, כמו שביארנו.

עד כאן, תשובת רבינו הרמב"ם. זאת ממש סייעתא דשמיא, שהקב"ה גילגל אותה לידינו, והדבר ממש מאיר עינינו, כיון שזה פתר לנו שאלה קשה וחמורה.

כידוע, ישנה תשובה מפורסמת של מהרי"ץ זיע"א [שו"ת פעולת צדיק חלק שני סימן ק"פ] בעניין חוזר ונייעור בפסת. הרי בתימן, בדרך כלל הגויים היו עושים את החמאה. והיתה

הדבר פוגם ולבסוף משבית. וההלכה היא, שהדבר אסור.

אם כן, למרות שבנ"ד, אם ישימו בחמאה המבושלת, תערובת של חלב, בסוף זה יהיה פגום, אבל כיון שבהתחלה זה טוב, אינני יודע במשך כמה זמן זה מחזיק, אמנם נכון שלבסוף זה יפגום, אבל כיון שכעת זה משבית, אזי הדבר אסור.

כעת תשמעו דבר מעניין, שכותב רבינו הרמב"ם בכלל התשובה הזאת.

וזה שאמרו לכם, רבי ובית דינו התירו את השמן, מובן מכאן, כי כנראה אחת מן השאלות היתה, כי היו כאלה שטענו, למה אתם אומרים שהחמאה אסורה? הרי כתוב וע"ז דף ל"ז ע"ב, רבי ובית דינו התירו את השמן. אומר הרמב"ם, ועלה על דעתם, שהשמן הוא הקרוי בלשון ערבי סמן. הם חשבו, כי השמן, זהו הסמן. אומר על כך הרמב"ם, ודאי שאלו דברים שחוק והתל. אלו דברי בדיחותא. שמן זה שמן, וחמאה זה חמאה. חז"ל לא קראו לשמן, בשם סמן. הם חשבו, שהסמן זהו השמן, רק שהחליפו את האות שי"ן באות סמ"ך. אבל הדבר אינו נכון. סמן, היינו חמאה. אבל השמן, בלשון הקודש, זהו שמן ממש.

דע שהשמן שהתיר רבי, הוא שמן זית, והוא הקרוי שמן. אבל החמאה המבושלת, מעולם לא הזכיר אותה לא רבי ולא בית דינו, ולא דיברו בה חכמים, אבל הגאונים בלבד הזכירוה כמו שאמרתי.

ממשיך הרמב"ם ואומר, אבל צריכים אתם לידע שאם החלב ביוקר והחמאה המבושלת בזול ממנו, הרי היא מותרת. כעת הרמב"ם אומר, נקודה חדשה. אם החשש הוא, שמא עירבו חלב בתוך החמאה, אזי צריכים לדעת, הרי זה שמוכר את החמאה, לא יוסיף דבר, שעל ידו הוא יפסיד. דהיינו, אם החמאה היא

שאלה מהקהל: אבל יש את דברי הרמב"ם בהלכה, לא בתשובה?
תשובת מרן שליט"א: נכון. מה שהבאתי מקודם, אלו דברי הרמב"ם בחיבורו. אבל אדרבה, על פי דברי הרמב"ם בתשובה, ברצוני לומר תירוץ על הקושיא הזאת. הקושיא היא, מדברי הרמב"ם בחיבורו, שם הוא כותב, כי חמאה שבישלו אותה גויים, היא אסורה משום גיעולי גויים. רק אם היהודי יבשל את החמאה, היא תהיה מותרת. אבל אסור לקחת מן הגוי, חמאה שהיא כבר מבושלת. אמנם לדעת הראב"ד, גם אם היהודי יבשל את החמאה, היא תהיה אסורה. אבל כאשר הגוי בישל אותה, גם הרמב"ם אוסר זאת. והם נהגו בתימן, לקחת חמאה מבושלת מן הגויים, בכל ימות השנה, ולאכול אותה.

שאלה מהקהל: למה לא נאסרה חמאה בלא"ה משום בישולי גויים?
תשובת מרן שליט"א: כי היא נאכלת גם כשהיא חיה.

מהרי"ץ זיע"א, עונה על השאלה הזאת שהקדמנו לעיל. בהתחלה הוא דן, מה שכתב [הרשב"ץ] דהחמאה מותרת [בפסח] משום נותן טעם לפגם. הנה אין זה כי אם למאן דאמר נותן טעם לפגם בפסח מותר. אך למאן דאמר דנותן טעם לפגם אסור בפסח משום חומרא דחמץ, וכמו שכתב הטור סימן תמ"ז בשם רשב"ם והר"א ממיץ והר"ם מרוטנבורק חש לה, וכן סברת הרבה גאונים, חמאה זו אסורה. וכיון שנהגו בכאן במקומינו לאסור החמאה, מי הוא שירים ראשו להקל בדבר שפשט איסורו וכו'. הוא מאריך על כך.

בכל אופן לדבריו, אנחנו מחמירים בנותן טעם לפגם בפסח, כיון שישנו חשש, שהיה חמץ בכלים שהשתמשו בהם, שהרי הגויים הם שבישלו את החמאה. ואם תאמר, הרי בישלו את החמאה הזאת לפני כמה חדשים,

שאלה, האם לאסור את חמאת הגויים בפסח, מצד חוזר ונייעור? זהו העניין המרכזי, בתשובת מהרי"ץ. פסק ההלכה העיקרי של מהרי"ץ, היה לגבי העניין הזה. כי בעניין זה, היה המנהג להחמיר, ומכך מהרי"ץ בונה את היסוד לכך, שאנחנו פוסקים כי חוזר ונייעור אסור בפסח. לא ניכנס כעת לכל הנושא הזה, אבל תוך כדי שמהרי"ץ דן בכך, נכנס עניין חמאה של גויים.

אינני יודע כעת, אם טענו זאת למהרי"ץ, או שמהרי"ץ מעצמו דן בכך. כי לכאורה, מה נפשך. אם אתה אומר, כי החמאה של גויים אסורה בפסח, כיון שישנו חשש לתערובת חמץ, א"כ כיצד בכל השנה אתם אוכלים חמאה? הרי לדעת הרמב"ם, חמאה של גויים אסורה, בכל ימות השנה? כי לדעת הרמב"ם, רק אם היהודי יבשל את החמאה, היא תהיה מותרת. אבל אם הגוי בישל את החמאה, היא אסורה משום גיעולי גויים. והמנהג היה, שלקחו חמאה מן הגויים, ואכלו אותה, אפילו שהגויים בישלו אותה. זאת השאלה, שעמדה בפני מהרי"ץ.

שאלה מהקהל: היהודים בתימן קנו חמאה מבושלת מן הגויים?
תשובת מרן שליט"א: כן. הגויים בישלו את החמאה.

שאלה מהקהל: בתימן זה היה נחשב כדבר העולה על שלחן מלכים?
תשובת מרן שליט"א: מסתבר שבודאי. החמאה זה דבר חשוב.

שאלה מהקהל: אז איך לקחו זאת מן הגויים? תשובת מרן שליט"א: זאת בדיוק השאלה. כך היתה הטענה. איך יכול להיות, שאתה אומר כי החמאה אסורה בפסח, כיון שלקחו זאת מן הגויים? הרי מה נפשך, אם אתה סובר כדעת הרמב"ם, הלא לפי הרמב"ם, בכל ימות השנה החמאה אסורה? מדוע החמירו בפסח, והקילו בכל ימות השנה?

הם צריכים זאת. ואי אפשר להם בחמאה של- יהודים מפני העוני, ואחד מאלף יוכל לגדל לו פרה באיבוסו. לא היה מצוי, שהיהודים יגדלו פרות, ויחלבו אותן. על כן ראו הראשונים מעיקרא לסמוך על החולקים הסוברים דסתם כלי גויים אינם בני יומם, והלכו מעיקרא לנהוג כן מטעם חיותם. ומהגם דרבינו הרמב"ם יחיד בסברתו זאת, וכולהו רבוותא פליגי בהא. אכן בפסח שהם ימים מעטים שבעה ושמונה, משום חומרא דחמץ נהגו להחמיר ולאסור נותן טעם לפגם, מהגם דרבים וגדולים סברי הך סברא כדכתבין לעיל. וכיוצא בזה נהגו להקל בענייני טריפות נגד הרמב"ם מטעם הפסד, שאין הגויים בכאן אוכלים משחיטת ישראל.

אם כן יוצא, כי זהו אילוץ. אין ברירה. כיון שחיותם היתה תלוי בזה, הם סמכו על יתר הפוסקים. חוץ מזה, שהרמב"ם הוא דעת יחיד, בעניין הזה. לכן, הם סמכו על השיטות האחרות. אבל לגבי פסח, שהמדובר הוא רק על שבעה-שמונה ימים, אזי אפשר להחמיר. במה שאפשר להחמיר, הם החמירו. ובשאר ימות השנה, כיון שאין אפשרות להחמיר, הם סמכו על הפוסקים האחרים.

מהרי"ץ מביא, כמה עניינים הדומים לכך. כגון, שהיו מקילים בהרבה ענייני טריפות, מפני הפסד ממון, כיון שהגויים לא אכלו שחיטה של יהודים, ומפני העניות. הם נאלצו, וסמכו אפילו על שני פוסקים המתירים, על אף שהדבר כנגד דעת הרמב"ם וש"ע, מפני הפסד מרובה. ה"ה בנדון דידן, ישנו הכרח בכך.

בעל שו"ת רביד הזהב [בסימן כ"ו], לא מסכים עם כך. הוא טוען, מהיכן החילוקים הללו? הוא כותב על כך, דברים קשים. וז"ל, למה לא נהגו בה איסור כסברת הרמב"ם ז"ל אפילו בשאר ימות השנה. אלא ודאי דלא סבירא לן כוותיה דהרמב"ם בהא מעיקרא, בין בפסח

שהרי זהו דבר אשר שומרים אותו הרבה זמן? בכל זאת, אנחנו מחמירים בנותן טעם לפגם, והדבר אסור, משום חומרא דחמץ.

וכל זה, אומר מהרי"ץ, בהנחה דאין נותנים בו קמח, ואין בו רק חששא דפליטת כלי חמץ לבד, דבאנו למחלוקת הפוסקים, ותלוי במנהג אם לאסור או להתיר. אבל בנדון דידן שדרך ליתן בה קמח, יש בדבר זה מחלוקת אחר שחוזר ונייעור, וכמו שאנו עתידים לבאר לקמן בס"ד.

ומה שכתב וכן הורו הגאונים ז"ל שהחמאה והדבש והשמץ, כמו שהם נקחים מן הגויים כל השנה, כן הם מותרים בפסח וכו'. הכוונה כמו שבשאר ימות השנה אין חוששין לגיעול כלי גויים, דסתם כלי גויים אינן בני יומן, כן הדין נמי בפסח, דנותן טעם לפגם שרי. ישנה מחלוקת יסודית, לגבי כלי של גוי. האם סתם כלי נחשב בן יומן, או שלא? הרמב"ם סובר, כי סתם כלי גויים, הם בני יומן. ואם כן, זהו נותן טעם לשבת, והדבר אסור. הרמב"ם מחמיר בכך. אולם רוב הפוסקים סוברים, כי סתם כלי גויים, אינם בני יומן. ואם כן, זה נותן טעם לפגם, והדבר מותר. לכן אומר מהרי"ץ, כי כפי שבכל ימות השנה לא חוששים, כי סתם כלי גויים אינם בני יומן, כך הדין בפסח, דנותן טעם לפגם מותר.

ממשיך מהרי"ץ וכותב, והנה אף שבאמת הרמב"ם בפרק ג' דמאכלות אסורות אסר חמאה של-גויים בשאר ימות השנה מטעם גיעול הכלי, והעולם אין נזהרין בזה זולתי קצת פרושים. ישנם יחידי סגולה, אנשים צדיקים וחסידים, אנשי מעשה, שהם מחמירים בכך. אבל העולם מתיר זאת. אומר מהרי"ץ, היינו מפני שחיותם תלוי בזה. החמאה, זהו דבר חיוני למאכל, מהרי"ץ לא מסביר למה 'חיותם תלוי בזה', אבל כך היתה המציאות אצלם, שזהו דבר אשר הכרחי לאכול אותו,

פליטת הכלים. ממילא הוא דן בכך, האם סתם כלי גויים הם בני יומן, או שלא? אבל בתשובת הרמב"ם מבואר, כי לא זאת היא הנקודה. החשש אינו מפני פליטת הכלים. כי מן הצד הזה, הדבר מותר. אלא החשש הוא, האם הגויים מערבים חלב בתוך החמאה, שזהו איסור ממש. לכן הרמב"ם אומר, תבדקו אצלכם מה יותר יקר? האם החלב יותר יקר מן החמאה?

כנראה שהם ראו, כי אצלם החלב יותר יקר, וממילא אין חשש שהגויים יערבו זאת, ולכן התירו את החמאה. א"כ יוצא הפלא ופלא, הראשונים התירו זאת, כיון שהם ידעו, קיבלו הוראה מהרמב"ם בעצמו, או שנודע להם העניין הזה. וממילא מובן, מדוע הם נהגו היתר, בעניין הזה.

שאלה מהקהל: אבל מה עם שיטת הרמב"ם, שסתם כלים של גויים הם בני יומן? תשובת מרן שליט"א: גם אם הם בני יומן, אבל לא זהו החשש, והדבר יהיה מותר. אלא החשש הוא מפני תערובת איסור ממש, לא מפני בני יומן.

שאלה מהקהל: למה לא חוששים לכך? תשובת מרן שליט"א: כי זה מתבטל במיעוטו. מהרי"ץ בעצמו אומר זאת. המפרשים הסבירו את הרמב"ם, לא כמו הרמב"ם. כולם הבינו, שהרמב"ם אוסר גיעולי גויים, מפני פליטת הכלי. אבל זכינו לתשובת הרמב"ם, שהוא אומר בדיוק ההיפך. כי החשש, אינו מפני פליטת הכלים. וממילא יוצא, כי זה לא קשור למחלוקת האם סתם כלים של גויים הם בני יומן, או שלא. החשש הוא, שמערבים חלב בתוך החמאה.

ואם תבדקו ותראו, שהחלב יותר יקר מן החמאה, ממילא אין חשש בכך, והחמאה תהיה מותרת. לכן הם נהגו היתר בכך, בכל ימות השנה.

בין בשאר ימות השנה. וכבר נרגש הרב ה"י (ה' ישמרהו) עצמו שזה סתירה לדבריו, ורצה ליישב דלא תיקשי, ונכנס לדוחקים ודברים תמוהים וכו'. כמה נדחק, בחילוקים אשר לא עלו על ספר. וכי חיותייהו תלוי באכילת החמאה? אתמהא. וכי מאן דלא אכיל לה, מאי הוי ביה? עיניך הרואות, כמה וכמה אינם אוכלים אותה, כי אם מערב מוע"ד לערב יום מוע"ד, פעם אחת ל"ב חודש, ולא חיישי ולא מידי וכו'.

לא אכנס כעת לנושא הזה, כי כבר זכינו שבשנים האחרונות נתגלה כת"י של בעל ענף חיים, יש לו הערות על הספר שושנת המלך, ויש לו כמדומני עשר או עשרים דפים, כנגד תשובת רביד הזהב הזאת, ולחזק את סברת מהרי"ץ לגבי איסור חוזר וניעור בפסח, והוא עונה לו על כל פרט ופרט, מתוך ידיעה ברורה של"מציאות, והוא דוחה את כל דבריו. לכן, אני מתייחס רק לגבי הפרט הזה. לא הסתכלתי כעת, מה הוא מדבר על כך, אבל אני מדבר על נקודה חדשה. הוא נתפס לטענה, כי כיון שמתירים חמאת גויים בכל ימות השנה, אינך יכול לומר שבימי הפסח יחמירו בכך.

חושבני, כי לאור תשובת הרמב"ם שהבאנו מקודם, דברי מהרי"ץ ממש מאירים. אני אומר, מי יגלה עפר מעיניו של מהרי"ץ. מהרי"ץ צודק בהחלט. הוא קיים את המנהג, אבל לא היה לו את התשובה הזאת של הרמב"ם. לו היה לו את תשובת הרמב"ם הזאת, הוא היה קופץ על המציאה. כי מתשובת הרמב"ם הזאת, הדבר מובן. כנראה לחכמי תימן הראשונים, היה להם את התשובה הזאת של הרמב"ם, אבל למהרי"ץ כבר לא היה את התשובה הזאת, תקף נסביר זאת, ומן התשובה הזאת מבינים את הסיבה.

מהרי"ץ למד בדברי הרמב"ם, כפי שכל המפרשים מסבירים, שהחשש הוא משום

כעת תראו. באותו הספר, שבו מצאתי את תשובת הרמב"ם הזאת, מצאתי במקום אחר תשובה בעקיפין גם לגבי השאלה הזאת. באותו הספר, כרכו כתב יד של מהר"ר יחיא בשירי זצ"ל, שהוא בן-דורו של מהר"ר יוחנן מזרחי, פירוש המשניות על מסכת חולין. ובסוף הספר, הוא כותב כך, סליקא לה מסכת חולין, שנת אתתקכ"ט שנין לשטרי במאתא אלרחבה. שם הוא היה. כעת הוא כותב כך, וכאן פי דאלך אלוקת, דילה' [והיה בזה הזמן, שלטון] מחמד באשה, אלדי [אשר] במלכותו על ארץ תימן, הרבה פשע ואשמה, ועינה ישראל וציערם ופיזרם בכל המקומות עד לאין קץ. ה' ירחם. מהר"י בשירי כותב, שהמלך הזה פיזר את היהודים בכל המקומות. אתם יודעים, בכמה מקומות היו היהודים בתימן?

שאלה מהקהל: זאת גלות מוזע?
תשובת מרן שליט"א: לא. זה היה מלפני גלות מוזע.

והוא ממשיך וכותב, הרחמן יפרע ממנו ומכל אויבי ישראל, ויחזיר שכינתו אלינו וכו' אמן ואמן. ספרא אבנר בר נר השרוני יצ"ו.

זהו כתי"ק של מהר"ר יחיא בשירי זצ"ל. הדבר מאד מעניין. אתם יודעים, היו מקומות בתימן, שהיו אומרים עליהן שהן 'ראש גלות'. בתקופות הראשונות, היהודים גרו במקומות מרוכזים, הם לא התפזרו, אבל הרשע הזה פיזר אותם בכל המקומות. ממילא מובן, כיצד גם הספר הזה התפזר, והגיע לאיזה מקום נידח, עד שנשכח, ואף אחד לא ידע ממנו. לכן אמרתי לעצמי, כי כעת כבר אין לי שאלות. אם לצערינו היהודים כבר לא היו מרוכזים, ממילא זאת אינה שאלה. לכל הפחות בדור הזה, זכינו בכך שמצאנו את התשובה לעניין דלעיל.

הערה מהקהל: מרן שליט"א הוא ניצוץ של מהר"י זיע"א, לכן הוא זכה למצוא זאת.

שאלה מהקהל: המחירים משתנים מזמן לזמן? תשובת מרן שליט"א: אני יוצא מתוך הנחה שלא השתנה. בתימן לא מצוי שישתנו דברים אפילו במשך דורות. מה שהיה הוא שיהיה.

אבל היה לי קשה, כיצד אף אחד לא ידע מן התשובה הזאת של הרמב"ם? כיצד יכול להיות, שגילינו את התשובה הזאת אחרי 400 שנה? מה קרה? איך לא נודע להם, מתשובת הרמב"ם הזאת? אם אנחנו אומרים, שהראשונים סמכו על כך, א"כ מה קרה שהדורות האחרונים לא ידעו, והתפלפלו ודנו בעניין הזה? יוצא א"כ שמהר"י צודק, אבל לא מטעמיה. אם מהר"י היה יודע על תשובת הרמב"ם הזאת, הוא היה שמח ומודה לבורא עולם, כי היתה לו תשובה טובה ביותר לכך. אבל מהר"י, מצא תירוץ אחר. מן השמים כיוונו אותו, אל פסק ההלכה האמיתי. אבל לגבי הנימוק, הוא לא היה יכול לתת את הנימוק הזה, כי לא היה לו את תשובת הרמב"ם הזאת. אולם, להיכן נעלמה התשובה הזאת עד כה?

שאלה מהקהל: מתי נכתבה התשובה הזאת? תשובת מרן שליט"א: הרמב"ם היה לפני כ-800 שנה, והתשובה הזאת, מצאתי אותה בכת"י שנכתב מלפני 400 שנה, ומהר"י היה לפני כ-250 שנה. איך אנחנו מצאנו דבר, אשר מהר"י לא ידע ממנו? כיצד כל חכמי תימן עד היום, לא ידעו מהדבר הזה, ורק פתאום אנחנו מצאנו איזו מציאה, ומצאנו תירוץ להסביר את מה שהיה בזמנם. איך הם לא ידעו זאת? כיצד לא היתה להם מסורת על כך?

שאלה מהקהל: שאר הפוסקים, גם לא ידעו מהתשובה הזאת?

תשובת מרן שליט"א: לא. גם הם לא ידעו. אבל הקובץ כת"י הזה, הוא מתימן. א"כ לכל הפחות בארץ תימן, למה לא ידעו את התשובה הזאת? מצאנו את התשובה הזאת, מארץ תימן. איך חכמי תימן, לא ידעו זאת?

זאת בעצם היתה הקדמה, לצורך העניין הזה. אבל הזמן לא מספיק, אא"כ תרצו להישאר כאן עוד שעה או שעתיים. כנראה, שעדיין לא הגיע הזמן לכך.

מדור "דקדוקי תורה" על חומש דברים.

כעת נעבור, למדור "דקדוקי תורה". [מרון שליט"א מבקש לחלק לציבור תאג תורה קדומה].

כפי שאמרתי בעבר, אני מתייחס לתאג תורה קדומה מהדורת פירוש רש"י, לכן אולי ישנם הבדלים בין מה שנמצא בפניכם, למה שנמצא אצלי.

בפרשת דברים [פרק ב' פסוק כ"ח], אָכַל בְּכֶסֶף תְּשַׁבְּרְנִי וְאָכַלְתִּי וּמִים בְּכֶסֶף תִּתֶּן-לִי וְשִׁתִּיתִי וְגו'.

ברצוני לומר לכם דבר חדש, אשר חושבני כי מעולם לא אמרתי זאת. לא חשבתי לדבר על כך, אבל מן השמים יצא כך. יש לנו מסורת במשפחה, בעיקר מפי אבא מארי זצ"ל, שיש בהם הרבה שינויים בטעמים בתורה. רובם ככולם, לא ידועים בספרים. חלק מהם, ממש דברים בודדים, מצאתי בספרים. אבל אי אפשר לדעת במדוייק. הרי בעבר, היו אלפי ספרי תיגאן. בכל אופן, לפי המקובל בידינו ישנם יותר מארבעים מקומות, שיש בהם שינויים, וזהו אחד מהם.

בכל הספרים שישנם כיום בפנינו, קוראים בדרך כלל כך, וּמִים, תביר. בְּכֶסֶף תִּתֶּן-לִי וְשִׁתִּיתִי. אבל אבא מארי זצ"ל היה מלמד, וכך מתוקן בספר "פרשה" כתיבת יד שבמשפחתנו, ונמצא ברשותי ברוך ה', וּמִים בְּכֶסֶף, תִּתֶּן-לִי וְשִׁתִּיתִי. הטעם תביר, הוא במלת 'בכסף'. והמלה 'מים', היא צ"ל בטעם דרגא.

חשבתי לעצמי, כי הסיבה לכך, יפה מאד. הדבר ממש מאיר עיניים. כי לכאורה, זאת

תשובת מרון שליט"א: בזכות שלומדים את תורתו. הדבר בבחינת 'קרב לגבי דְהִינָא וְאִדְהִן' ועיין שבועות דף מ"ז ע"ב. ברוך הוא וברוך שמו.

שאלה מהקהל: מה ההבדל בין סתם תבשיל שבישלו הגויים, שלפי הרמב"ם הוא חושש שהכלי בן יומו, ולכן הדבר אסור, לבין העניין של חמאה? היה צריך להיות, שגם החמאה הזאת תהיה אסורה?

תשובת מרון שליט"א: נכון. כך היה צריך להיות. אבל הרמב"ם אומר, כי בדרך כלל, יש בתבשיל ששים כנגד זה, לכן הדבר מתבטל.

שאלה מהקהל: א"כ, כל תבשיל של גויים יהיה מותר?

תשובת מרון שליט"א: לא. המדובר רק לגבי תבשיל היתר, שבושל בכלי של גוי. אין הכי נמי.

שאלה מהקהל: מה הנפקא מינה מכך, לגבי דורנו?

תשובת מרון שליט"א: נשאיר זאת לשיעור הבא בל"נ. רציתי לדבר על כך, אבל אני רואה שהזמן קצר. אם אדבר על כך כעת, זה יקח עוד שעה.

אם-כן יוצא, כי אין חשש בפליטת כלי בן יומו?

הרמב"ם לא חשש לכך. כל הפוסקים הבינו, שהרמב"ם חשש לזה, אבל התברר לנו מתשובת הרמב"ם, כי לא לכך הוא חשש, אלא הוא חשש לתערובת חלב. וממילא, פתרנו את השאלה. בעז"ה אמשיך לדבר על הנפק"מ הנוגעת להלכה ולמעשה לגבי העניין הזה, כי מכך רציתי לעמוד על דברי אותם הפוסקים הסוברים, שמי שאוכל זאת נקרא 'פורץ גדר'. ומכך ישנם כאלה אשר דיברו לגבי עניין אכילת בשר בשבוע שחל בו תשעה באב, שזאת פריצת גדר. רציתי לדבר על כך, כי ישנה טעות לגבי כל הנושא הזה.

כי גם היפ"ה ב'תורה קדומה', כותב כך. אינני יודע, כיצד כתוב בפניכם, אבל במהדורא שעם פירוש רש"י הוא כותב בזה"ל, הדרבן בתיבת את בהרבה תיגאן מדוקדקות, ובקצת תיגאן אין דרבן כלל, ואעפ"כ מנהג רוב העולם להטעים את הגימ"ל ונהרא נהרא ופשטיה. הוא מקיים את המנהג הזה.

אבל לפענ"ד, אין לכך קיום. העולם טועה בכך, כיון שישנן הרבה מלים, הדומות למלה הזאת. כגון, 'זרעך', וכדומה. יותר דומה, בְּבִרְחָךְ (בראשית ל"ה, א') וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ (דברים י', ט"ז) ישנן מלים רבות, שהן במשקל הזה. אבל לא מצאנו אפילו ספר אחד בכל העולם, שכתוב בו כך, 'את גְּדֻלְךָ'. רק בספרים האחרונים שהדפיסו, שהם אינם מדוייקים. בספרים הישנים, אין דבר כזה.

הערה מהקהל: בחומש תורה קדומה שבפנינו, אין את כל ההערה הזאת, כפי שקרא מרן שליט"א.

הערה נוספת מהקהל: אבל כאן הוא כותב בפירוש, שזה לא על הגימ"ל. תשובת מרן שליט"א: המהדורא שבפני, היא יותר מאוחרת. משנת ה'תשס"ו. אצלכם משנת ה'תשס"ב. א"כ מובן שהוא חזר בו.

למעשה, כך נראה לי, שצריך לקרוא כפי שצריך. אין להתחשב, במנהג של-ציבור, כי יותר קל להם להגיד 'את גְּדֻלְךָ', מאשר להגיד 'את גדלך', שזה קצת מסובך. בספר נפלאות מתורתך, הארכתני בס"ד להסביר זאת, ומה העניין בכך. בכל אופן, אין ספר בעולם, הכותב שהדרבן הוא באות גימ"ל. אין דבר כזה. לא אצלינו בספרי התיגאן, ולא בספרים האחרים. עד היום, לא מצאנו ספר אחד, שכתוב בו כך.

שאלה מהקהל: האם צריך להחזיר את הקורא על כך?

תשובת מרן שליט"א: אפשר לגעור בו. אבל אינני יודע, האם הוא יבין, מה אתה רוצה?

סתירה מיניה וביה. אם מדובר 'בכסף', הרי שזאת אינה מתנה. בשלמא 'אוכל בכסף תשבירני', בסדר, כי 'תשבירני' היינו תמכור לי. אבל 'זמים בכסף', איך זה 'תתן לי'? אם זה 'בכסף', זאת מכירה. ואם זה 'תתן', זאת מתנה.

האמת היא, כי חז"ל במדרש אומרים, כי לגבי מים, אשר בדרך כלל נותנים אותם בחנם, אני בכל זאת אשלם. דהיינו, בשלמא לגבי אוכל, לוקחים זאת בכסף. אבל מים, למרות שנותנים זאת בחנם, בכל זאת אני מוכן לשלם. אולם, אי אפשר להגיד סתירה מיניה וביה, 'בכסף תתן לי'. אם זה 'בכסף', זה לא 'תתן לי'. לכן הם עשו הפסקה, בין המלה 'בכסף', למלה 'תתן לי'.

דרך אגב, אומר לכם עוד הבדל אחד, שיש לי אותו במסורת. אינני אומר, שמישהו יקרא כמוני. כי כאשר אני עושה זאת, אני מודיע על כך מראש, בכדי שלא יחשבו שאני טועה.

בפרשת ראה [פרק י"ד פסוק ז'] כתוב כך, אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִי־הַפְּרִסָה הַשְּׂסוּעָה. ובפרשת שמיני וויקרא פרק י"א פסוק ד', הטעמים אינם כך. כתוב שם כך, אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִי־הַפְּרִסָה וגו'. המסורת שלנו היא, כי גם בפרשת ראה, קוראים כפי הטעמים שבפרשת שמיני. אותו הדבר ממש. ואל תחשבו כי זאת טעות, כיון שכך הדבר כתוב בפני בספר הנזכר. הדבר מתוקן כך. ניסיתי לחפש, מה ההבדל? מדוע ישנו שינוי בין הפסוקים? בודאי ישנה איזו סיבה לכך, אבל לא מצאתי אף אחד שיסביר זאת. אני אומר לכם זאת, רק בכדי לדעת.

בפרשת ואתחנן [דברים ג', כ"ג], לגבי הפסוק, אַתָּה הַחֵלּוֹת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֻלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזִיקָה וגו'. לצערינו, גם זאת טעות אשר נכנסה לכל הציבור. כולם אומרים, 'את גדלך', בטעם דרבן באות גימ"ל. ואני רואה,

ישנה טעות דומה נוספת, שהיא ג"כ נפוצה. זאת טעות ישנה נושנת, שהרבה מתבלבלים בה. בפרק י"ד פסוק ז', אֶת־הַגָּמֶל. ישנה כאן הערה בגליון, יש למשוך מעט את הה"א. הדבר תמוה מאד. למה למשוך את הה"א? הרי התלשא לא תטעים?

הערה מהקהל: במהדורא שבפנינו, היפ"ה לא כתב זאת.

נכון שישנם אנשים העושים כך, 'את הגמל', מושכים את האות ה"א, אבל הם אינם יודעים. התחלף להם בין 'את ה-חזיר', לבין 'את ה-גמל'.

שאלה מהקהל: אולי בגלל שישנו מקף בין המלים, לכן זה עושה געיא באות ה"א? תשובת מרן שליט"א: לא. לפי אלו הסוברים, שכאשר ישנו מקף, זה בגעיא, המדובר הוא לגבי התיבה הראשונה, אבל לא לגבי התיבה השנייה. בנ"ד, הדבר לכולי עלמא מלרע גמור.

שאלה מהקהל: כוונתי לומר, כי אולי בגלל כך נוצרה הטעות שלהם?

תשובת מרן שליט"א: אולי יכול להיות. אבל לא משנה מה היא סיבת הטעות, האם בגלל שהאנשים התבלבלו, או מסיבה אחרת. בסך הכל, צריך למחוק את הדבר.

בעת, לגבי פרשת כי תבוא. זאת שאלה, אשר עורר אותנו אליה, ידידנו הרב אלעזר יוסף הי"ו.

ישנם כאלה, הרוצים לעלות ילדים לעליית ששי, יפתח י"י לך את אוצרו הטוב את השמים וגו', כיון שהם שלשה פסוקים. והם רצו להנהיג, שהגדול יחזור ויקרא את הפסוקים הללו, יפתח י"י לך וגו', וימשיך לקרוא את התוכחה. ענינו לו על כך בס"ד, שהדבר אינו ראוי.

מהרי"ץ זיע"א מסביר בעץ חיים וח"א דף קל"ח ע"ב, כי בכונה ספרי התיגאן עשו את עליית ששי בפסוק יפתח י"י וגו', כיון שעליית ששי

אנחנו כבר שותקים, כי הדבר לא יעזור. אבל בכל אופן, צריך לדקדק בכך. אתה צודק, אין הכי נמי, אולי צריך להעיר על כך, אולי על ידי כך בעוד שנה או שנתיים, הדבר יכנס.

שאלה מהקהל: את האות אל"ף, במלה 'את', מושכים אותה כמו געיא?

תשובת מרן שליט"א: כן. זה לא געיא, אלא דרבן. מתיזים את המלה 'את'. שם צריך להיות הדרבן.

הערה מהקהל: זה נמשך מעצמו.

תשובת מרן שליט"א: נכון.

בפרק ד' פסוק ל"ג, לגבי הפסוק, הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים וגו'. כבר דיברנו על עניין זה, מספר פעמים. האם קריאת המלה 'השמע', היא מלעיל, או ממוצעת? וביארנו, כי כיון שבמלה 'השמע' ישנו שופר וגעיא, אלו אינם שני טעמים, זה לא שופר ומארכה, לכן אנחנו מחשיבים זאת מלעיל. הגעיא באה, רק בכדי שלא יידבקו האותיות. 'הש-מ-ע עִם'. בכדי שלא יבלע וישמע, 'הש-מָעִם'. לכן ישנה געיא, בכדי למשוך את האות קצת. אבל בעצם, המלה 'השמע' היא מלעיל, וכמו שהסברנו בס"ד בעבר.

בפרשת ראה ודברים י"א, כ"ז, לגבי הפסוק, אֶת־הַבְּרָכָה. זאת ג"כ טעות נפוצה, בפניות כל הציבור. אינני יודע, מה כתוב ב'תורה קדומה' שבפניכם, אבל אקרא מה שכתוב בפני, במהדורא עם פירוש רש"י המנוקד. כותב היפ"ה כך, את הברכה, אין געיא בה"א בספרי תימן ובדפוסים, אבל כבר נהגו רוב העולם להטעים הה"א, ונהרא ונהרא ופשטיה. גם לגבי עניין זה, הוא כביכול משאיר את הדבר.

אבל אנחנו, הדבר אינו נראה לנו. מי שיכול, שיתקן את הדבר. 'את הַבְּרָכָה', לא להטעים את האות ה"א. ותבוא עלינו ועליכם ברכה.

שאלה מהקהל: אולי יעלו את הקטן, שיקרא מעליית ששי של-דפוס, ועד עליית ששי של-תיגאן?

תשובת מרן שליט"א: יוסיפו עוד מברך. בסדר. זה יכול להיות בגדר עצה, אם הם ירצו, ולא יגרום להם להתבלבל.

שאלה מהקהל: אין עניין ב'ששי' בדוקא? הרי לפי מהרי"ץ, זהו עניין של מדת יסוד?

תשובת מרן שליט"א: נכון. אולי את העניין החיובי, הם הפסידו. אבל בכל אופן, לא את העניין השלילי. דהיינו, הדבר לא יהיה גרוע.

שאלה מהקהל: אם כאשר העולה הנוסף אינו מוסיף כלום על עליית הראשון זה לא נקרא עלייה, א"כ כיצד בחול המועד סוכות אנחנו חוזרים על אותם הפסוקים, וזה נקרא ארבעה מברכים?

תשובת מרן שליט"א: היכא דאי אפשר, שאני. אין למדין אפשר משאי אפשר.

בפרשת נצבים [דברים כ"ט, י"ט], כמדומני שזאת ההערה האחרונה. אם כי אמרנו בעבר, כי אין זה אומר, שרק אלו הן ההערות. אבל מצד שני, ברוך ה' שאין הרבה הערות. אני שמח, שב"ה זכינו לכך בדורנו. תדעו לכם, שלאבותינו ולאבות אבותינו, לא היו כאלה ספרים מדויקים. מי שמכיר את תאג כתר תורה [שנת ה'תרנ"ד], שהדפיסו בזמנו, בכל עמוד ישנן בערך חמש טעויות. האנשים אפילו לא שמו לב, כיון שהיה שגור להם הקריאה הנכונה. אבל בדפוס הנזכר, ישנן הרבה טעויות ושיבושים. ברוך ה', שיצא לאור החומש 'תורה קדומה', זהו הספר הכי מדויק שישנו בכל העולם. ואם הוא יוציא מהדורא חדשה, וישכלל עוד את זה, ברוך ה' מפעם לפעם הוא מוסיף. אני רק אומר, את מה שנראה לי לפענ"ד, במקומות שאני חושב קצת אחרת, והדבר אינו מחייב את אף אחד.

מכוונת כנגד הספירה הששית, שהיא מדת יסוד. מהרי"ץ מדבר, לגבי עניין אחר. ישנם כאלה אשר רצו לעשות, את הפסוק 'יקימך י"י וגו' לעליית ששי, ושהעולה שביעי יתחיל בפסוק 'פתח י"י לך וגו', ויקרא עד סוף הפרשה. אומר מהרי"ץ, לא, כי אם השביעי יקרא את התוכחה, הדבר יהיה בבחינת 'דינא דמלכותא דינא'. אם העולה שביעי יקרא זאת, הוא ח"ו מוסיף חֲמָה לתוכחה.

ממילא, אם הם רוצים לעשות כך, שהילד הקטן יקרא זאת, גם אם ינהיגו שלא לתרגם את עליית הקטן, בכל אופן הרי מצד הדין הדבר תופס, זאת נקראת 'עלייה'. אפילו אם הם יעשו סימן, ע"כ שלא מתרגמים את עליית הקטן, אבל סוף סוף הוא עלה. אם כן יצא, כי הגדול העולה לקרוא את התוכחה, הוא יהיה העולה השביעי. ומי שיקרא את שביעי, הוא יהיה נחשב העולה השמיני. ממילא, הדבר אינו ראוי.

יוצא, כי בפרשת כי תבוא, אין קריאת ששי לילדים. ואם רצונם, אזי שיתכוננו ויעלו לקרוא את ההפטרה. גם בנוסח שאמי, ההולכים לפי ספרי הדפוס, גם אצלם התוכחה היא עליית ששי. הם רק מתחילים לקרוא, כמה פסוקים מלפני כן.

שאלה מהקהל: אולי שיעלו שני ילדים לעליית ששי, וממילא מי שיקרא את התוכחה, הוא כבר יהיה העולה השמיני, שזה כבר לא דין. תשובת מרן שליט"א: אם שני ילדים עולים ששי, והילד השני אינו מוסיף שלושה פסוקים, הדבר לא נקרא 'עלייה'. כאשר חוזרים על אותה העלייה, מבלי להוסיף כלום, זה לא נקרא עלייה (ע"י שלחן ערוך סימן קל"ז סעיף ו'). ואם ישנו את סדר המברכים מלפני כן, הדבר סתם יגרום לבלבול.

בפרק כ"ט פסוק י"ט, לא־יֵאבֵה יִי' סֶלַח לוֹ
וגו'. שוב הפעם, חזרנו לנושא הזה של מלעיל
או ממוצע, כפי שאמרנו לעיל, לשיטתנו זה
מלעיל.

בעזרת ה', גמרנו את ההערות על חמשת
חומשי תורה, ותכף אנחנו גם מסיימים אותם,
אנו מגיעים לימי הרחמים והסליחות. בעז"ה
יוציאו זאת בקונטרס בנפרד, בכדי לזכות את
הרבים.

המקום ברוך הוא יזכנו ויסייענו על דבר כבוד
שמו, אבי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו,
הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים,

אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו,

נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר

ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת

למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר

להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ,

או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.

פרטים בטלפון: 050-4140741